

KAZIRODZTWO. ASPEKTY PRAWNOKARNE I KRYMINOLOGICZNE

KATARZYNA NAZAR*

DOI: 10.26399/iusnovum.v16.2.2022.11/k.nazar

1. WPROWADZENIE

Zakaz kazirodztwa jest jedną z najstarszych i najbardziej rozpowszechnionych norm towarzyszących człowiekowi od początku rozwoju społecznego. W systemach prawnych państw obcych penalizacja dobrowolnych stosunków seksualnych między dorosłymi członkami rodziny jest dość powszechna, choć można wskazać państwa, w których przestępstwo to w ogóle nie występuje (np. Azerbejdżan, Białoruś, Gruzja, Łotwa, Mongolia, Rosja), oraz te, w których co prawda nie występuje, ale stosunki seksualne z osobami bliskimi są znamieniem przestępstwa zgwałcenia albo innych czynów o charakterze seksualnym (Estonia, Francja, Kazachstan, Litwa, Malta, Tadżykistan, Turcja, Uzbekistan, Ukraina, Hiszpania). Należy też wskazać na systemy prawne (Bułgaria, Chorwacja), w których obok kazirodztwa jako samoistnego typu przestępstwa występuje również zgwałcenie kazirodcze¹. Takie ujęcie przewiduje również obowiązujący polski Kodeks karny.

2. USTAWOWE ZNAMIONA PRZESTĘPSTWA KAZIRODZTWA

W polskim systemie prawnym kazirodztwo penalizowane było w pierwszym Kodeksie karnym z 1932 r., w rozdziale XXXII „Nierząd”, w art. 206 („Kto spółkuje z krewnym w linii prostej, bratem lub siostrą, podlega karze więzienia do lat 5”)²,

---

* dr hab., prof. UMCS, Wydział Prawa i Administracji UMCS, e-mail: katarzyna.nazar@poczta.umcs.lublin.pl, ORCID: 0000-0001-7987-0727

¹ Szerzej na ten temat zob. K. Nazar, *Kazirodztwo. Studium prawnokarne i kryminologiczne*, Lublin 2019, s. 67–95.

² Spółkowanie polegało nie na jakimkolwiek czynie nierządym, lecz tylko na naturalnym akcie płciowym, tzn. czynności, która może doprowadzić do zapłodnienia i urodzenia się potomstwa. Termin ten („spółkowanie”) oznaczał więc jedynie normalny heteroseksualny stosunek płciowy. Przepis miał chronić gatunek przed endogamią prowadzącą do zwyrodnienia rasy.

oraz w Kodeksie karnym z 1969 r., w art. 175 („Kto dopuszcza się obcowania płciowego z krewnym w linii prostej, bratem lub siostrą albo z osobą pozostającą w stosunku przysposobienia, podlega karze pozbawienia wolności od 6 miesięcy do lat 5”)³, który znalazł się w rozdziale XXIII „Przestępstwa przeciwko obyczajności”. Aktualnie zakaz kazirodztwa przewidziany w art. 201 Kodeksu karnego z 1997 r. umiejscowiony został w rozdziale XXV „Przestępstwa przeciwko wolności seksualnej i obyczajności” i w zasadzie nie odbiega od rozwiązań przewidzianych w art. 175 k.k. z 1969 r.⁴ Czyn zabroniony określony w art. 201 k.k. polega na dopuszczeniu się obcowania płciowego w stosunku do wstępnego, zstępnego, przysposobionego, przysposabiającego, brata lub siostry i zagrożony jest karą pozbawienia wolności od 3 miesięcy do lat 5.

Problem z określeniem dobra chronionego w przypadku przestępstwa kazirodztwa istnieje od początku kształtowania się współczesnego polskiego prawa karnego. Uzasadnienie kryminalizacji kazirodztwa na przestrzeni lat podlegało zmianom, co znalazło swój wyraz w ustawowym ujęciu jego znamion. W Kodeksie karnym z 1932 r. użycie w art. 206 określenia „spółkuje” oraz zawężenie kręgu osób podlegających karze tylko do bliskich krewnych przesadzało o przyjęciu eugenicznego uzasadnienia karalności kazirodztwa⁵. Eugeniczne względy uzasadnienia karalności kazirodztwa podnoszono również na gruncie obowiązywania Kodeksu karnego z 1969 r., chociaż w latach 50. i 60. XX wieku w toku prac nad nowelizacją prawa karnego dostrzeżono, że obok względów eugenicznych kazirodztwo stanowi też poważne zagrożenie dla funkcjonowania rodziny⁶. Jednoznaczne wskazanie racjonalnych argumentów dla uzasadnienia istnienia zakazu kazirodztwa nie jest proste. Obecnie w doktrynie prawa karnego dominuje pogląd, że przedmiotem ochrony przestępstwa z art. 201 k.k. jest obyczajność, a obcowanie płciowe osób wymienionych w tym przepisie jest postrzegane jako naganne i niemoralne⁷. Jako dobro chronione bywa przyjmowane również prawidłowe

---

³ Zakres kazirodztwa został znacznie rozszerzony w art. 175 k.k. z 1969 r. (w porównaniu z przepisem art. 206 k.k. z 1932 r.) na osoby pozostające w prawnym stosunku przysposobienia oraz niepenalizowane dotychczas stosunki homoseksualne i inne sposoby realizacji heteroseksualnego popędu płciowego. Zastąpiono występujący w art. 206 k.k. z 1932 r. termin „spółkowanie” terminem „obcowanie płciowe”.

⁴ Pewne różnice w ujęciu obu tych przepisów mają jedynie charakter redakcyjny. W art. 201 k.k. z 1997 r. występujący w art. 175 k.k. z 1969 r. zwrot „krewni w linii prostej” zastąpiono odpowiadającymi mu terminami „wstępny” i „zstępny”, a pojęcie „osoba pozostająca w stosunku przysposobienia” – terminami „przysposobiony” i „przysposabiający”.

⁵ J. Makarewicz, *Kodeks karny z komentarzem*, Lwów 1932, s. 253–254. Zob. także: L. Peiper, *Komentarz do kodeksu karnego, prawa o wykroczeniach, przepisów wprowadzających obie te ustawy*, Kraków 1936, s. 427, oraz Z. Papierkowski, *Prawo karne (część szczególna)*, Lublin 1947, s. 111.

⁶ Por. J. Skupiński, *Problematyka kodyfikacji przestępstw „nierządu”, „Palestra”* 1960, nr 10, s. 53, zob. też *Projekt kodeksu karnego oraz przepisów wprowadzających kodeks karny*, Warszawa 1968, s. 141.

⁷ M. Surkont, *Prawo karne. Podręcznik dla studentów administracji*, Sopot 1998, s. 173; O. Górniok, w: O. Górniok, S. Hoc, M. Kalitowski, S.M. Przyjemski, Z. Sienkiewicz, J. Szumski, L. Tyszkiewicz, A. Wąsek, *Kodeks karny. Komentarz*, t. 2: Art. 117–363, Gdańsk 2005, s. 210; A. Wąsek, *W kwestii tzw. odmoralizowania prawa karnego*, „*Studia Filozoficzne*” 1985, nr 2–3, s. 232; M. Bielski, w: W. Wróbel, A. Zoll (red.), *Kodeks karny. Część szczególna*, t. 2: *Komentarz do art. 117–211a*, Warszawa 2017, s. 780; M. Filar, *Przestępstwa seksualne w nowym kodeksie karnym*, „*Nowa*

funkcjonowanie rodziny⁸. Podnosi się także, że powody karalności kazirodztwa mają charakter emocjonalny, przy czym powód tej emocji nie jest do końca jasny⁹. Ponadto należy zauważyć, że chociaż dopatrywanie się względów eugenicznych jako *ratio legis* zakazu kazirodztwa należy do rzadkości, nie zanikło ono zupełnie¹⁰. Analiza dostępnych w tej materii badań empirycznych i poglądów specjalistów z zakresu genetyki nie potwierdza jednoznacznie ani nie zaprzecza temu, że dzieci pochodzące ze związków kazirodczych w większym stopniu (niż dzieci osób ze sobą niespokrewnionych) są obciążone ryzykiem wystąpienia u nich wad genetycznych. Istniejące badania potwierdzają jedynie tezę, że kazirodztwo to tylko jedna z przyczyn stwierdzonych u dzieci schorzeń. Podobnie w literaturze genetycznej prezentowany jest pogląd, że zwiększenie częstotliwości ujawniania się warunkowanych recesywnie schorzeń dziedzicznych występuje przy krzyżowaniu krewniaczym, lecz nie jest on poparty żadnymi badaniami¹¹. Powyższe pozwala przyjąć, że *ratio legis* zakazu kazirodztwa nie może opierać tylko na przypuszczeniu. Należy wyraźnie zaznaczyć, że niewłaściwe jest wyciąganie jakichkolwiek wniosków tylko na podstawie oceny stanu zdrowia dzieci pochodzących ze związków kazirodczych, bez zbadania stanu zdrowia ich rodziców. Niemal pewne jest, że jeśli rodzice (lub jedno z nich) są upośledzeni umysłowo, to ich dziecko w większym stopniu niż dziecko zdrowych rodziców jest narażone na wystąpienie u niego upośledzenia i nie musi się to wiązać z pokrewieństwem łączącym

---

Kodyfikacja Karna. Kodeks Karny. Krótkie Komentarze” 1997, z. 2, s. 45. Por. też K. Banasik, *Karalność kazirodztwa jako naruszenie wolności seksualnej*, w: Z. Dymińska (red.), *Konteksty prawa i praw człowieka*, Kraków 2012, s. 37 i n.; M. Płatek, *Kodeksowe ujęcie kazirodztwa – pozorny zakaz i pozorna ochrona*, w: M. Mozgawa (red.), *Kazirodztwo*, Warszawa 2016, s. 136, szerzej: s. 126, 133–134. Bardzo oryginalne podejście do uzasadnienia kryminalizacji kazirodztwa prezentuje V. Konarska-Wrzosek. Zob. V. Konarska-Wrzosek, *Przedmiot ochrony przy typie przestępstwa kazirodztwa*, w: *Aktualne problemy prawa karnego. Księga pamiątkowa z okazji Jubileuszu 70. urodzin Profesora Andrzeja J. Szwarca*, Ł. Pohl (red.), Poznań 2009, s. 290–292.

⁸ J. Baranowski, *Ratio legis prawnokarnego zakazu kazirodztwa*, „Przegląd Prawa Karnego” 1990, nr 3, s. 67; A. Zoll, *Ochrona prywatności w prawie karnym*, „Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych” 2000, z. 1, s. 225; M. Rodzyńkiewicz, w: A. Zoll (red.), *Kodeks karny. Część szczególna. Komentarz do art. 117–277*, Kraków 2006, s. 659; M. Tomkiewicz, *Kazirodztwo a prawnokarna ochrona rodziny w Polsce*, „Profilaktyka Społeczna i Resocjalizacja” 2013, nr 21, s. 31; S. Hypś, w: A. Grześkowiak, K. Wiak (red.), *Kodeks karny. Komentarz*, Warszawa 2018, s. 1040. Zob. też V. Konarska-Wrzosek, w: eadem (red.), *Kodeks karny. Komentarz*, Warszawa 2018, s. 975.

⁹ L. Gardocki, *Prawo karne*, Warszawa 2017, s. 278.

¹⁰ Tak np. A. Kubik, *Specyficzne zaburzenia życia seksualnego*, Warszawa 2011, s. 41–42, oraz M. Bojarski, w: idem (red.), *Prawo karne materialne. Część ogólna i szczególna*, Warszawa 2012, s. 546.

¹¹ Zob. m.in. P.C. Winter, G.I. Hickey, H.L. Fletcher, *Genetyka*, przeł. J. Augustyniak, Warszawa 2000, s. 213, 218; A. Joachimiak, *Genetyka*, Kraków 1998, s. 24; R. Szibor, *Inzest und Konsanguinität – Eine Übersicht soziologischen, klinisch-genetischen und rechtsmedizinischen Aspekten*, „Rechtsmedizin” 2004, Bd. 14, s. 391–392; R.L. Bennett, A.G. Motulsky, A.H. Bittles, L. Hudgins, S. Uhrich, D. Doyle Lochner, K. Silvey, C.R. Scott, E. Cheng, B. McGillivray, R.D. Steiner, D. Olson, *Genetic Counseling and Screening of Consanguineous Couples and Their Offspring: Recommendations of the National Society of Genetic Counselors*, „Journal of Genetic Counselling” 2002, vol. 11 (2), s. 97–119; K. Kliemann, *Beischlaf zwischen Verwandten. Eine interdisziplinäre Betrachtung*, Halle-Wittenberg 2014, s. 11–13.

rodziców.¹² Jak wskazał J. Godlewski, odsetek upośledzonych dzieci pochodzących ze związków kazirodzich jest stosunkowo duży (według podanych przez autora danych – 66%), jednakże sam zakaz kazirodstwa jest przekraczany przez osoby, wśród których stwierdza się występowanie dużego odsetka osób upośledzonych¹³. Podobny pogląd prezentują G. Simson i F. Geerds, którzy twierdzą, że w genetycznie zdrowej i nieobciążonej psychicznie rodzinie kojarzenie krewniacze, jeśli nie jest to proces długotrwały, jest zapewne nieszkodliwe, a nawet – jak w wypadku krzyżowania zwierząt – może wywołać ponadprzeciętne efekty biologiczno-hodowlane. Jeśli jednak w rodzinie występują obciążenia recesywne o charakterze psychofizycznym – a jest to regułą, ponieważ skłonność do czynów kazirodzich przejawiają przede wszystkim osoby z defektami – będą się one wskutek kazirodstwa zwielaokrotniać jako negatywne czynniki dziedziczne¹⁴.

Zachowanie stanowiące czynność sprawczą przestępstwa kazirodstwa polega na „dopuszczeniu się obcowania płciowego” przez podmioty określone w art. 201 k.k. Przez znamię „dopuszcza się” należy rozumieć czyn, który ma charakter tak zwanego własnorecznego sprawstwa. „Dopuszczenie się”, a nie „doprowadzenie do obcowania”, przesądza o tym, że przestępstwo to popełniają wszystkie dobrowolnie obcuujące ze sobą osoby, a nie tylko ten, kto wystąpił z inicjatywą obcowania. Zarówno w doktrynie, jak i orzecznictwie sądowym panuje zgoda, że znamię „obcowanie płciowe” obejmuje swym zakresem tak zwany prawidłowy stosunek płciowy (spółkowanie), oraz surogaty stosunków płciowych, czyli wszelkie formy kontaktu seksualnego ekwiwalentne i równoważne spółkowaniu mogące prowadzić (tak jak spółkowanie) do zaspokojenia popędu płciowego, a więc stosunki oralne i analne¹⁵. Zakaz wynikający z art. 201 k.k. dotyczy wyłącznie obcowania płciowego. Poza zakresem kryminalizacji tego przepisu pozostaje podejmowanie „innych czynności seksualnych”. Oznacza to, że pobudzenie lub zaspokajanie popędu płciowego między najbliższymi członkami rodziny (w postaci np. dokonywanych za obopólną zgodą aktów wzajemnej masturbacji) jest prawnie irrelevantne¹⁶. W pojęciu obcowania płciowego nie mieści się też dotykanie narządów płciowych, gdyż takie zachowanie stanowi „inną czynność

---

¹² W. Makowski wskazał, że: „Kwestia degeneracji potomstwa stosunków kazirodzich (przy braku cech chorobliwych u rodziców) jest w nauce sporną”. Zob. W. Makowski (red.), *Encyklopedia podręczna prawa karnego (prawo karne materialne i formalne, karne skarbowe i administracyjne; socjologia i psychologia kryminalna; medycyna i psychiatria sądowa; kryminalistyka i więziennictwo)*, t. 2: Egipt – międzynarodowe prawo karne, Warszawa 1934–1936, s. 710.

¹³ J. Godlewski, *Kilka uwag na temat szczególnych cech kazirodstwa i transseksualizmu*, „Psychiatria Polska” 1976, nr 5, s. 560.

¹⁴ G. Simson, F. Geerds, *Straftaten gegen die Person und Sittlichkeitsdelikte in rechtsvergleichender Sicht*, München 1969, s. 414.

¹⁵ Zob. wyrok SA w Lublinie z dnia 24 sierpnia 2011 r., II Aka 154/11, LEX nr 1108586; wyrok SA w Katowicach z dnia 2 czerwca 2011 r., II Aka 142/11, LEX nr 1001359; Wyrok SA w Katowicach z dnia 13 maja 2004 r., II Aka 75/04, KZS 2004, nr 9, poz. 58.

¹⁶ P. Daniluk, C. Nowak, *Kazirodstwo jako problem karnopravny (dwuzgłos)*, „Archiwum Kryminologii” 2007–2008, t. 29–30, s. 476. Należy jednak podkreślić, że chodzi o akty wzajemnej masturbacji, które nie są połączone z wkładaniem np. palca do pochwy lub odbytu, gdyż takie zachowanie mieści się już w zakresie pojęcia obcowania płciowego. Podobnie obcowaniem płciowym będzie używanie przez jednego z partnerów przedmiotu martwego do penetracji

seksualną". Należy przyjąć jednak, że wszelkie inne czynności, przekraczające tylko dotykanie, a łączące się z penetracją narządów płciowych np. palcem czy za pomocą innego martwego przedmiotu, będą się mieściły w pojęciu obcowania płciowego¹⁷. Za „inne czynności seksualne” uznawane są więc wszystkie te czynności, które nie mają charakteru penetracyjnego i polegają na cieleśnym kontakcie uczestników takiej czynności, łączącym się z fizycznym zaangażowaniem intymnych sfer ciała co najmniej jednej z nich lub z przynajmniej fizycznym zaangażowaniem intymnych sfer ciała jednego z nich, które będą miały charakter seksualny, czyli będą mogły być uznane za formę zaspokojenia lub stymulowania naturalnego popędu płciowego. Do czynności takich należy zaliczyć m.in. niepenetracyjny kontakt z narządami płciowymi lub odbytem, dotykanie, całowanie ich, dotykanie piersi, wzajemne masturbowanie (które nie jest połączone z wkładaniem np. palca do pochwy lub odbytu)¹⁸. Ograniczenie penalizacji kazirodztwa tylko do obcowania płciowego budzi wątpliwości z punktu widzenia przedmiotu ochrony art. 201 k.k. *De lege ferenda* słuszny wydaje się postulat rozszerzenia zakresu penalizacji art. 201 k.k. o inne czynności seksualne. Z punktu widzenia przedmiotu ochrony omawianego przestępstwa, którym jest obyczajność, należy uznać, że nie mniej nieobyczajne niż obcowanie płciowe jest podejmowanie przez najbliższych członków rodziny wobec siebie innych czynności seksualnych.

Kazirodztwo jest przestępstwem formalnym, którego dokonanie następuje w momencie podjęcia czynności stanowiących obcowanie płciowe. Do jego znamion nie należy skutek w postaci przykładowo zapłodnienia czy spłodzenia potomstwa. Przedmiotem czynności wykonawczej przestępstwa z art. 201 k.k. jest ciało partnera stosunku kazirodczego, a ściślej – ciała obojga partnerów takiego stosunku, gdyż przestępstwa dopuszczają się obie osoby. Ciało jednego ze sprawców jest zatem jednocześnie przedmiotem czynu w odniesieniu do przestępstwa popełnianego przez drugiego uczestnika kazirodczego obcowania płciowego. Oczywiście, mówiąc o przedmiocie czynności wykonawczej, chodzi wyłącznie o osoby wymienione w art. 201 k.k.

Kazirodztwo jest przestępstwem indywidualnym właściwym, którego może się dopuścić jedynie osoba pozostająca z drugą osobą (z którą dopuszcza się obcowania płciowego) w stosunku określonym w art. 201 k.k., czyli w stosunku wstępnego, zstępnego, przysposobionego, przysposabiającego, brata lub siostry. W doktrynie wskazuje się, że przestępstwo kazirodztwa jest przykładem tak zwanego współuczestnictwa koniecznego. W przypadkach dobrowolnego kazirodczego obcowania płciowego każdy z uczestników takiego aktu uznawany jest za sprawcę

---

ciała drugiego, ale już nie penetrowanie przez jednego z uczestników swoich narządów płciowych takim przedmiotem.

¹⁷ Wyrok SN z dnia 24 czerwca 2008 r., III KK 47/08, LEX nr 438423; wyrok SA w Katowicach z dnia 9 listopada 2006 r., II AKa 323/06, KZS 2007, nr 1, poz. 62. Zob. także wyrok SA w Katowicach z dnia 19 kwietnia 2007 r., II AKa 40/07, KZS 2007, nr 11, poz. 25.

¹⁸ Szerzej zob. K. Nazar, *Kazirodztwo...*, op. cit., s. 203; M. Bielski, *Wykładnia znamion „obcowanie płciowe” i „inna czynność seksualna” w doktrynie i orzecznictwie sądowym*, „Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych” 2008, nr 1, s. 211 i n.; M. Budyn-Kulik, *Inna czynność seksualna. Analiza dogmatyczna i praktyka ścigania*, „Prawo w Działaniu” 2008, nr 5, s. 159–160.

czynu zabronionego. W takim układzie występuje dwóch sprawców i brak jest pokrzywdzonego, co pozwala zakwalifikować kazirodztwo do wiktymologicznej kategorii tak zwanych przestępstw bez ofiar (*victimless crimes*). W pierwszej kolejności przepis art. 201 k.k. jako sprawców przestępstwa wskazuje osoby spokrewnione. Zakaz kazirodztwa dotyczy pokrewieństwa w linii prostej bez żadnych ograniczeń co do stopnia tego pokrewieństwa. Pokrewieństwo jest powszechnie rozumiane jako stosunek, który zachodzi między osobami połączonymi więzami krwi (wziami biologicznymi)¹⁹. Spokrewnionymi są osoby, które pochodzą od siebie bezpośrednio lub pośrednio albo które pochodzą od określonego wspólnego przodka. „Zstępni” to krewni pochodzący od wspólnego przodka w linii prostej (dzieci, wnuki, prawnuki). „Wstępni” to krewni poprzedzający daną osobę w łańcuchu pokrewieństwa w linii prostej (rodzice, dziadkowie, pradziadkowie)²⁰. Chodzi tu o osoby, które są biologicznymi przodkami sprawcy oraz te, które zostały prawnie z nimi zrównane, czyli że za ojca czy matkę należy uznać te osoby, które zostały prawidłowo wpisane w akcie urodzenia dziecka jako rodzice lub osoby, których ojcostwo czy macierzyństwo zostało ustalone w inny sposób i nie zostało zaprzeczone. Pojęcia „przysposobiony” i „przysposabiający” odnoszą się do prawnego stosunku przysposobienia. Jest to stosunek oparty na fikcji prawnej, którego odpowiednikiem jest stosunek istniejący między rodzicami i dziećmi (art. 121 § 1 Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego). Instytucja przysposobienia ma na celu stworzenie takiego stosunku prawnorodzinnego, który jest ścisłym odpowiednikiem naturalnego stosunku rodzicielskiego²¹. Pojęcia „brat” i „siostra” odnoszą się do pokrewieństwa w linii bocznej i obejmują taką relację między dwiema osobami, w której przynajmniej jedno z rodziców jest ich wspólnym przodkiem (wstępnym). Pojęcie rodzeństwa obejmuje więc rodzeństwo rodzone, przyrodnie (czyli dzieci tej samej matki i innego ojca albo tego samego ojca i innej matki) i pozamałżeńskie. Nie będzie natomiast tej relacji i tym samym przestępstwa kazirodztwa w wypadku obcowania płciowego między dziećmi rodzeństwa²². Wątpliwości pojawiają się, gdy jedno dziecko jest dzieckiem naturalnym, a drugie zostało przysposobione.

Od strony podmiotowej kazirodztwo jest przestępstwem umyślnym, które można popełnić w zasadzie tylko w zamiarze bezpośrednim. Niektórzy autorzy dopuszczają możliwość popełnienia przestępstwa kazirodztwa w zamiarze ewentualnym²³, a inni twierdzą, że z ontologicznego punktu widzenia obcowanie płciowe w zamiarze ewentualnym jest niemożliwe²⁴. Wydaje się, że możliwe jest przyjęcie zamiaru quasi-ewentualnego w sytuacji, gdy osoby podejmują obcowanie płciowe, nie będąc pewnymi rzeczywistego istnienia łączących ich więzów pokrewieństwa lub przysposobienia i godząc się z możliwością ich istnienia. Jak się

¹⁹ Zob. A. Szczekala, *Przeszkody małżeńskie pokrewieństwa i przysposobienia oraz ustalenie stanu cywilnego a zakaz kazirodztwa*, w: M. Mozgawa (red.), *Kazirodztwo*, op. cit., s. 242.

²⁰ T. Smyczyński, *Prawo rodzinne i opiekuńcze*, Warszawa 2016, s. 6–8.

²¹ J. Ignatowicz, M. Nazar, *Prawo rodzinne*, Warszawa 2016, s. 467.

²² M. Bielski, w: W. Wróbel, A. Zoll (red.), *Kodeks karny...*, op. cit., s. 783.

²³ Tak: S. Hypś, w: A. Grześkowiak, K. Wiak, *Kodeks karny...*, op. cit., s. 1042.

²⁴ N. Kłaczyńska, w: J. Giezek (red.), *Kodeks karny. Część szczególna. Komentarz*, Warszawa 2014, s. 552.

zdaje, większość przedstawicieli doktryny przyjmuje, że w grę wchodzi zarówno zamiar bezpośredni, jak i quasi-ewentualny²⁵.

3. WYNIKI BADAŃ EMPIRYCZNYCH

Przeprowadzone przeze mnie badania empiryczne dotyczące przestępstwa kazirodztwa są najnowszym i w zasadzie jedynym opracowaniem w zakresie tej problematyki na gruncie polskiego prawa karnego. Pierwsze badania empiryczne nad zagadnieniem kazirodztwa przeprowadzono w latach 1960–1965²⁶, kolejne zaś dotyczyły analizy prawomocnie zakończonych postępowań sądowych w latach 1970–1975²⁷.

Podjęcie tej problematyki miało służyć przede wszystkim ustaleniu kryminologicznego obrazu przestępstwa kazirodztwa, jego skali na tle przestępczości w Polsce oraz polityki w zakresie wymiaru kary. Kolejnym celem badań było dokonanie charakterystyki rodzin, w których dochodziło do aktów kazirodzych, i tym samym udzielenie odpowiedzi na zasadnicze w tym kontekście pytania – czy kazirodztwo jest czynnikiem warunkującym tak zwaną patologię rodziny, czy może zjawiskiem przezeń uwarunkowanym, oraz czy występuje samoistnie czy jest związane z przemocą seksualną w rodzinie.

Materiał badawczy stanowiły akta spraw z art. 201 k.k. zarejestrowane we wszystkich jednostkach prokuratury powszechnej w Polsce w latach 2013–2014. Analizie poddano nie tylko sprawy sądowe, w których w tym okresie wszczęto postępowanie karne, ale również te, w których odmówiono wszczęcia postępowania lub postępowanie umorzono²⁸. Na cały materiał badawczy złożyło się 389 spraw.

---

²⁵ R. Góral, *Kodeks karny. Praktyczny komentarz z orzecznictwem*, Warszawa 2005, s. 319; M. Filar, w: I. Andrejew, L. Kubicki, J. Waszczyński (red.), *System Prawa Karnego*, t. 4, cz. 2: *O przestępstwach w szczególności*, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk–Łódź 1989, s. 195; J. Wojciechowska, w: B. Kunicka-Michalska, J. Wojciechowska (red.), *Przestępstwa przeciwko wolności, wolności sumienia i wyznania, wolności seksualnej i obyczajności oraz czci i nietykalności cielesnej. Rozdziały XXIII, XXIV, XXV i XXVII Kodeksu karnego. Komentarz*, Warszawa 2001, s. 116; J. Warylewski, w: R.A. Stefański (red.), *Kodeks karny. Komentarz*, Warszawa 2018, s. 1329; M. Mozgawa, w: idem (red.), *Kodeks karny. Komentarz*, Warszawa 2021, s. 709; A. Marek, *Kodeks karny. Komentarz*, Warszawa 2010, s. 460.

²⁶ W pierwszym etapie objęły one analizę ogólnopolskich materiałów zawartych w aktach prokuratorskich spraw o kazirodztwo, zaś w drugim dokonano 24 wizytacji tych rodzin, w których – według informacji uzyskanych w pierwszym etapie badań – zrodziły się dzieci ze związków kazirodzych. Szerzej zob. A. Pilinow, *Kazirodztwo – geneza zakazu i skutki*, „Problemy Rodziny” 1969, nr 3, s. 62–68; eadem, *Teoretyczne i empiryczne wersje kazirodztwa*, „Kultura i Społeczeństwo” 1968, nr 3, s. 181–187.

²⁷ Zob. B. Ślusarczyk, *Z problematyki kazirodztwa (charakterystyka rodzin, w których ujawniono fakty współżycia kazirodczego)*, „Studia Kryminologiczne, Kryminalistyczne i Penitencjarne” 1977, t. 6, s. 131–140.

²⁸ Fakt, że nie doszło do wszczęcia postępowania karnego lub zostało ono umorzono, nie zawsze przesądza o tym, że czynu nie popełniono i że wszystkie sprawy z tych analizowanych grup stanowią przykład fałszywego zawiadomienia o przestępstwie. Dotyczy to w szczególności spraw, w których odmówiono wszczęcia lub umorzono postępowanie z uwagi na przedawnienie karalności lub śmierć podejrzanego (art. 17 § 1 pkt 5 i 6 k.p.k.) – było ich

W sprawach tych podjęto następujące decyzje procesowe: 1) 83 odmowy wszczęcia postępowania karnego, 2) 209 umorzeń postępowania, 3) 91 spraw skierowano do sądów z aktami oskarżenia, 4) 6 spraw załatwiono w inny sposób (skierowanie do sądu rodzinnego – 4 sprawy, zawieszenie postępowania – 2 sprawy). Badaniami objęto wszystkie sprawy z wyłączeniem tych 6, które zostały załatwione w inny sposób, czyli 383 sprawy, w których wystąpiło 506 czynów. Należy zauważyć, że w całym badanym okresie liczba spraw utrzymywała się na względnie stałym poziomie. W 2013 r. odnotowano 43 odmowy wszczęcia postępowania karnego, 109 postanowień o umorzeniu postępowania i 53 sprawy, w których skierowano do sądu akt oskarżenia. W 2014 r. było ich odpowiednio: 40, 100 i 38. W przypadku wszystkich decyzji procesowych analiza objęła: rozkład terytorialny postępowań karnych; miejsce popełnienia czynu; kto zawiadomił organy ścigania o popełnionym przestępstwie; na czym polegało zabronione zachowanie (i jaką zastosowano kwalifikację prawną); jakiego rodzaju relacja rodzinna łączyła uczestników zachowań kazirodczych. W dwóch pierwszych grupach omawianych decyzji procesowych została określona podstawa odmowy lub umorzenia postępowania karnego. W przypadku spraw umorzonych i tych, w których skierowano do sądu akt oskarżenia, uwzględniono także opinie biegłych (przy odmowach wszczęcia postępowania została wydana tylko 1 opinia). W ostatniej grupie spraw (akty oskarżenia) dokonano charakterystyki sprawcy pod względem jego wykształcenia, zatrudnienia, wieku, stanu cywilnego itp., a także wskazano rodzaj zastosowanych środków zapobiegawczych, orzeczonych kar i środków karnych oraz drogę instancyjną postępowań karnych. Jako że zachowania kazirodcze mogą być uwarunkowane sytuacyjnie, psychopatologicznie, homoseksualnie bądź wiązać się z pedofilią i patologią rodzinną, w badaniach zwrócono uwagę na takie czynniki jak: upośledzenie umysłowe, uzależnienie od alkoholu, zaburzenia preferencji seksualnych oraz na ogólną charakterystykę rodziny (m.in. pozostawanie rodziny pod opieką pomocy społecznej z powodu złej sytuacji socjalnej i rodzinnej, niewydolności wychowawczej, konfliktów między rodzicami/konkubentami).

Przeprowadzona analiza pozwoliła stwierdzić, że najczęściej o fakcie popełnienia przestępstwa (rzeczywistego lub domniemanego²⁹) zawiadamiała matka osoby

---

łącznie 22. Warto zwrócić uwagę na jedną ze spraw, która zakończyła się umorzeniem z powodu śmierci podejrzanego. W uzasadnieniu postanowienia wskazano, że z prawdopodobieństwem granicznym z pewnością pokrzywdzona była od wczesnego dzieciństwa wykorzystywana seksualnie przez ojca.

²⁹ O domniemaniu popełnienia przestępstwa można mówić w przypadku spraw zakończonych odmową wszczęcia postępowania lub jego umorzeniem. W sprawach tych źródłem złożenia zawiadomienia były m.in. konflikty między zawiadamiającym i domniemanym sprawcą (np. konflikt o podłożu majątkowym między byłymi małżonkami, którzy wzajemnie się oskarżali o złe sprawowanie opieki nad dziećmi), plotki, konfabulacje, zemsta czy chęć odegrania się (np. męża na żonie, ponieważ się z nim rozwiódła). Źródłem złożenia zawiadomienia, które niewątpliwie może łączyć się zarówno z konfliktem, jak i z chęcią odegrania się, były pomówienia. W tym kontekście warto wskazać, że tylko w jednym przypadku fałszywego oskarżenia materiały w sprawie składania fałszywych zeznań zostały wyłączone do odrębnego postępowania. Zawiadomienia składały również osoby w stanie nietrzeźwości, pod wpływem leków lub cierpiące na zaburzenia psychiczne. W pojedynczych sprawach zawiadomienie wiązało się z uporczywym nękaniami (tzw. stalkingiem).

pokrzywdzonej (67 spraw), sama osoba pokrzywdzona (56) bądź ośrodek pomocy społecznej (38) – stanowi to odpowiednio 17,49%, 14,62% i 9,92% wszystkich spraw. Warto zwrócić uwagę na to, że dane dotyczące miejsca popełnienia czynu są nietypowe w porównaniu z obrazem polskiej przestępczości, gdyż 80% przestępstw popełnianych jest w mieście. W przypadku przestępstwa kazirodztwa natomiast równie często jest ono popełniane w mieście i na wsi, z niewielką procentową przewagą miasta (52% do 48%).

Jeśli chodzi o relacje pomiędzy uczestnikami zachowań kazirodczych (zarówno dobrowolnych, jak i niedobrowolnych), to zdecydowanie przeważały przypadki obcowania płciowego ojca z córką (262)³⁰, następnie zaś brata z siostrą (135) – relacje te stanowią odpowiednio 51,78% i 26,68% wszystkich, które wystąpiły w analizowanych sprawach. Należy podkreślić, że gdy chodzi o przypadki dobrowolnego obcowania kazirodczego, to dominuje relacja brat – siostra³¹, natomiast sprawcami niedobrowolnych zachowań kazirodczych są zazwyczaj ojcowie, a pokrzywdzonymi – córki.

W analizowanych sprawach bardzo często zasięgano opinii biegłych (502 opinie we wszystkich badanych sprawach). Jest to zrozumiałe z uwagi na specyfikę i wagę analizowanych spraw (dotyczących równocześnie przestępstw o dużym ładunku społecznej szkodliwości, takich jak pedofilia czy zgwałcenie). W sprawach tych często zachodziła konieczność diagnozowania nie tylko sprawców, ale i pokrzywdzonych. Najczęściej pojawiały się opinie psychologiczne i psychiatryczne (łącznie wydano 362 opinie – stanowią one 72,11% wszystkich opinii wydanych w badanych sprawach).

Wyniki przeprowadzonych badań pokazują, że tak zwane „klasyczne kazirodztwo” (dobrowolne z obu stron), kwalifikowane jedynie z art. 201 k.k., występuje stosunkowo rzadko w praktyce wymiaru sprawiedliwości. Większość spraw dotyczących kazirodczego obcowania płciowego miała miejsce w kontekście przestępstwa pedofilii lub zgwałcenia. Wyniki te zdają się potwierdzać tezę, że kazirodztwo niemal nie występuje samoistnie, ale jest związane z przemocą seksu-

---

³⁰ Podobne wnioski wynikają z analizy prawomocnie zakończonych postępowań sądowych przeprowadzonych w latach 1970–1975, dotyczących 310 związków kazirodczych. W 75% dotyczyły one stosunków ojca z córką. Zob. szerzej: B. Ślusarczyk, *Z problematyki kazirodztwa...*, op. cit., s. 131–140. Por. J. Gromska, J. Masłowski, I. Smoktunowicz, *Badanie przyczyn kazirodztwa na podstawie analizy opinii sądowych*, „Psychiatria w Praktyce Ogólnolekarskiej” 2002, nr 4, s. 269.

³¹ Jak wskazuje H.-J. Albrecht, kazirodcze związki wśród rodzeństwa stanowią specjalną grupę przypadków, której dotychczas nie poświęcono szczególnej uwagi. Wszelkie badania dotyczyły przede wszystkim związków ojciec–córka oraz matka–syn. Autor twierdzi, że dobrowolność kontaktów seksualnych między rodzeństwem wynika ze strukturalnego równouprawnienia w rodzeństwie. Inaczej zaś jest w przypadku stosunków seksualnych między dziećmi a dorosłymi, które zawsze są nacechowane stosunkiem zależności. W zasadzie jedyne badania z pierwszej połowy XX wieku poświęcone prawnokarnemu ściganiu przypadków kazirodztwa w Niemczech wykazały, że kazirodcze związki wśród rodzeństwa, w porównaniu z przypadkami kazirodztwa ojciec–córka, w praktyce sądowej i policyjnej stanowią wyjątki. Pojedyncze przypadki kazirodztwa wśród rodzeństwa, które zostały w ramach tych badań stwierdzone, przemawiają za kombinacją „starszy brat – młodsza siostra”. Zob. H.-J. Albrecht, *Inzest und Strafrecht. Ein rechtsvergleichendes und empirisches Gutachten*, www.ethikrat.org/fileadmin/PDF-Dateien/Veranstaltungen/Albrecht.pdf (dostęp: 20.03.2022).

alną w rodzinie. We wszystkich sprawach, jak zaznaczono, wystąpiło 506 czynów, w których kwalifikację jedynie z art. 201 k.k. przyjęto w przypadku 182 czynów, co stanowi 35,97% wszystkich czynów. Pozostałe czyny, stanowiące 64,03%, były związane z pedofilią (art. 200 § 1 k.k.), wykorzystaniem bezradności lub stosunku zależności (art. 198 k.k. lub art. 199 k.k.) lub ze zgwałceniem (w tym kazirodczym).

Oczywiście największe znaczenie mają sprawy zakończone skierowaniem do sądu aktu oskarżenia, dlatego należy je wyodrębnić spośród tych zakończonych odmową wszczęcia lub umorzeniem postępowania karnego. W tej grupie spraw wystąpiło 150 czynów (dotyczących kazirodztwa), z czego tylko 38 czynów zostało zakwalifikowanych z art. 201 k.k., co stanowi 25,33% wszystkich czynów. Pozostałe czyny, stanowiące 74,67%, były związane z pedofilią (art. 200 § 1 k.k.), wykorzystaniem bezradności lub stosunku zależności (art. 198 k.k. lub art. 199 k.k.) lub ze zgwałceniem (w tym kazirodczym). Skazane z art. 201 k.k. zostały jedynie 23 osoby, w stosunku do 2 osób postępowanie umorzono (na podstawie art. 17 § 1 pkt 3 k.p.k. w zw. z art. 1 § 2 k.k.), 1 osoba została uniewinniona.

Analiza spraw zakończonych orzeczeniem sądu pozwoliła na dokonanie charakterystyki sprawcy³² (a w pewnym zakresie również osoby pokrzywdzonej). Oczywiście w wypadku kazirodztwa „klasycznego” (dobrowolnego z obu stron) nie można mówić o osobie pokrzywdzonej tym przestępstwem, jednakże z uwagi na fakt, że w większości przypadków miał miejsce rzeczywisty właściwy zbieg przepisów (i kumulatywna kwalifikacja, np. z art. 201 k.k., art. 198 k.k. czy art. 199 k.k.), posługiwanie się pojęciem „pokrzywdzony” w tych sytuacjach jest uzasadnione. Biorąc to pod uwagę, w 91 badanych sprawach zakończonych skierowaniem do sądów aktów oskarżenia można wyróżnić następujące kategorie pokrzywdzonych: córki sprawcy – 52 (z czego 39 poniżej 15. roku życia, przy czym 6 z nich było wykorzystywanych seksualnie również po ukończeniu 15. roku życia); siostry sprawcy – 27 (z czego 12 poniżej 15. roku życia); brat sprawcy – 3 (z czego 2 poniżej 15. roku życia); syn sprawcy – 4 (z czego 2 poniżej 15. roku życia, a 1 z nich także po ukończeniu 15. roku życia); matka sprawcy – 3; wnuczka sprawcy – 2 (obie poniżej 15. roku życia); bratanica sprawcy – 1 (poniżej 15. roku życia); ojciec sprawczyni – 1. Należy zaznaczyć, że wśród pokrzywdzonych było 12 osób upośledzonych umysłowo (6 razy – siostry, 5 razy – córki, 1 raz – brat).

W sprawach, gdy w grę wchodziło „klasyczne” kazirodztwo (kwalifikowane z art. 201 k.k. – 38 czynów), w każdym przypadku zachowanie sprawcy było określone ustawowym sformułowaniem „obcowanie płciowe” (w postaci: „obcował płciowo” lub „dopuszcł się obcowania płciowego”). W 7 sprawach sprecyzowano, na czym polegało obcowanie płciowe (po 2 razy w opisie czynu pojawiły się określenia: „stosunki douchwowe” i „stosunki płciowe”; po 1 razie: „stosunki oralne”, „penetracja pochwy palcami” i „wzięcie członka do ust”). W przypadku kwalifikacji w zw. z art. 12 k.k. pojawiły się dodatkowo określenia: „wielokrotnie” czy „działając w warunkach ciągłości czynu”.

Analiza danych pozwoliła również stworzyć obraz typowego oskarżonego. Jest to mężczyzna (89,42%), w ponad połowie przypadków do 40. roku życia (62,5%),

³² Charakterystyka oskarżonych objęła łącznie 104 osoby – 93 mężczyzn i 11 kobiet.

zdecydowanie częściej to osoba stanu wolnego (69,23%), niekarana (65,38%), posiadająca dzieci (69,23%). Ponad połowa oskarżonych nie przyznaje się do winy (57,69%), a trzy czwarte oskarżonych jest słabo wykształconych (wykształcenie podstawowe, gimnazjalne i zawodowe – 78,85%)³³.

W praktyce stosunki kazirodcze są utrzymywane przez długi czas. Analiza poddanych badaniu spraw, w których skierowano do sądu akty oskarżenia (łącznie 91), prowadzi do wniosku, że tylko w 23 przypadkach miały miejsce zachowania jednorazowe. W pozostałych 68 sprawach sąd miał do czynienia z wieloma zachowaniami realizowanymi w sposób ciągły bądź z kilkoma czynami występującymi w jednej sprawie, ale na dość dużej przestrzeni czasowej. Bardzo często okres trwania bezprawnych zachowań był długi: powyżej 1 roku wystąpił w 46 sprawach (50,54% wszystkich spraw zakończonych skierowaniem do sądu aktu oskarżenia), gdyby zaś wziąć pod uwagę jedynie okres powyżej 5 lat, to były to 22 sprawy (24,17% wszystkich spraw)³⁴.

Środki zapobiegawcze były stosowane często – w dwóch trzecich spraw, w których wniesiono akt oskarżenia (65,93%) oraz wobec ponad połowy oskarżonych (62,5%). Należy zaznaczyć, że nie jest to konsekwencją postrzegania przestępstwa kazirodztwa jako czynu o szczególnie wysokim ładunku społecznej szkodliwości, lecz tego, że zazwyczaj przestępstwo kazirodztwa pozostawało w kumulatywnej kwalifikacji z innym przepisem typizującym poważniejsze przestępstwo, zagrożone surowszą karą (głównie z art. 200 § 1 k.k. [pedofilia] lub art. 197 k.k. [zgwałcenie]), lub z tego, że ci sami sprawcy popełnili równocześnie inne (cięższe) przestępstwa, pozostające w rzeczywistym zbiegu przestępstw. W sytuacji, gdy sprawcy zarzucono wyłącznie popełnienie przestępstwa kazirodztwa, zazwyczaj nie stosowano środków zapobiegawczych. Miało to miejsce tylko w 6 sprawach (wobec 7 sprawców)³⁵.

Biorąc pod uwagę wymiar kary orzeczonej w stosunku do sprawców czynów polegających jedynie na konsensualnym kazirodztwie, należy stwierdzić, że

---

³³ Obraz typowego sprawcy czynów kazirodczych (z psychiatrycznego punktu widzenia) przedstawiają J. Gromska, J. Masłowski i I. Smoktunowicz. Według nich: „Przeciętny polski sprawca czynów kazirodczych odznacza się zdecydowanie niskim stopniem wykształcenia i ma obniżony poziom inteligencji. Pochodzi ze wsi z rodziny niepełnej, często nadużywa alkoholu. Był nieprawidłowo uświadamiany i zetknął się w rodzinie ze zбочeniami. Mógł doznać urazów psychicznych, fizycznych lub seksualnych. Miał konflikt z prawem, pomimo surowego wychowania. Doznał zastraszenia, kompromitacji lub prób uwiedzenia w dzieciństwie, mógł rozwijać się niezgodnie z fazami rozwoju libido, doświadczyć regresji lub fiksacji, mogły u niego również wystąpić zaburzenia identyfikacji. Rozwój przebiegał antyspołecznie i niezgodnie z normami. Polski sprawca czynów kazirodczych ma niedojrzałą osobowość, cechy psychopatyczne, może mieć charakteropatię, nerwicę lub zaburzenia libido, cechuje go zaburzona samoocena, kompleksy i słaba samokontrola. Jest raczej ekstrawertykiem”. Zob. J. Gromska, J. Masłowski, I. Smoktunowicz, *Badanie przyczyn...*, op. cit., s. 269.

³⁴ Badania innych autorów również potwierdzają fakt długich okresów trwania bezprawnych zachowań kazirodczych, np. A. Pilinow wskazuje, że „okresy nieprawego współżycia trwają nieraz nawet kilka lat – ponad 2 lata – 22,5% badanej populacji”. A. Pilinow, *Kazirodztwo...*, op. cit., s. 66.

³⁵ W 4 przypadkach był to areszt tymczasowy, a w 3 – dozór policji (w tym w 2 przypadkach z zakazem opuszczania kraju i zakazem wydania paszportu).

sądy nie są w tym względzie surowe³⁶. W takich przypadkach dominowała kara pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania, w większości oscylująca przy dolnej granicy zagrożenia karnego przewidzianego w art. 201 k.k. Najwyższą spośród orzeczonych kar była kara 2 lat pozbawienia wolności (w zawieszeniu na 5 lat) – 4 razy, najniższą zaś kara 3 miesięcy pozbawienia wolności (także 4 razy – 2 razy okres próby wynosił 2 lata, 2 razy zaś – 3 lata). Wobec 3 (z 23) sprawców orzeczono karę bezwzględnego pozbawienia wolności (2 razy na 1 rok i 1 raz na 6 miesięcy pozbawienia wolności). W przypadku kumulatywnej kwalifikacji art. 201 k.k. z innymi przepisami Kodeksu karnego częściej była orzekana kara bezwzględnego pozbawienia wolności. Jest to zrozumiałe, gdyż w przypadku rzeczywistego zbiegu przepisów podstawę wymiaru kary stanowił przepis o dużo wyższej sankcji niż za kazirodztwo. Wymiar kary w tej grupie przypadków był zróżnicowany. Przeważała jednak kara 3 lat pozbawienia wolności. W przypadkach, w których zostały orzeczone kary pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem wykonania, również ich wymiar kształtował się na zróżnicowanym poziomie. W stosunku do 4 (z 10) skazanych była to kara 1 roku pozbawienia wolności (2 razy w zawieszeniu na 5 lat, 1 raz na 4 lata i 1 raz na 3 lata). Wobec 3 sprawców orzeczono karę 2 lat pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania na 5 lat. W przypadku rzeczywistego zbiegu przestępstw trudno wyciągnąć jakiegokolwiek wnioski odnośnie do wymiaru kary ze względu na wielość czynów, bardzo często pozostających dodatkowo w rzeczywistym właściwym zbiegu przepisów. Podstawą wymiaru kary w tych przypadkach są przepisy o surowszej sankcji niż ta, którą przewiduje art. 201 k.k. Z tego powodu analiza tych spraw nie pozwala w sposób jednoznaczny określić polityki karnej w zakresie przestępstwa kazirodztwa.

---

³⁶ W przypadku, gdy w grę wchodził jedynie przepis art. 201 k.k., sądy wydały następujące orzeczenia: 23 osoby skazane; w stosunku do 2 osób postępowanie umorzono; 1 osoba została uniewinniona. Jeśli chodzi o wyroki skazujące, to 1 osoba została skazana na grzywnę (20 × 20 zł) z warunkowym zawieszeniem jej wykonania na 1 rok. Z kolei 17 osób zostało skazanych na karę pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania: 4 razy po 3 miesiące (2 razy okres próby wynosił 2 lata, a 2 razy – 3 lata), 2 razy po 6 miesięcy (w zawieszeniu na 2 i 3 lata), 2 razy po 7 miesięcy (w zawieszeniu na 2 lata), 2 razy po 10 miesięcy (w zawieszeniu na 2 i 3 lata), 3 razy po 1 roku (w zawieszeniu na 3 lata), 4 razy po 2 lata (w zawieszeniu na 5 lat). W 5 przypadkach orzeczono również dozór kuratora, w 1 – skazany został zobowiązany do aktywnego poszukiwania pracy, zaś w 4 – do zapłacenia kary grzywny obok warunkowo zawieszanej kary pozbawienia wolności (2 razy 80 × 10 zł, 80 × 15 zł, 50 × 10 zł). W 1 przypadku, obok kary pozbawienia wolności warunkowo zawieszanej, sąd orzekł środek karny w postaci zakazu zbliżania się do pokrzywdzonej (siostry). Wobec 3 sprawców orzeczono karę bezwzględnego pozbawienia wolności: 2 razy na 1 rok (oraz w pierwszym przypadku zakaz kontaktowania się z pokrzywdzoną i zakaz zbliżania się do niej na odległość nie mniejszą niż 10 metrów przez okres 3 lat, w drugim – nakaz opuszczenia lokalu i zakaz zbliżania się do pokrzywdzonej na odległość nie mniejszą niż 20 metrów przez okres 2 lat); 1 raz na 6 miesięcy. W 1 sprawie, dotyczącej 2 sprawców i 6 czynów zakwalifikowanych z art. 201 k.k. (po 3 przypisane każdemu ze sprawców), przyjęto rzeczywisty zbieg przestępstw i orzeczono karę łączną (3 kary jednostkowe po 8 miesięcy pozbawienia wolności) 1 roku i 8 miesięcy pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania na 4 lata, karę grzywny (100 × 10 zł) i dozór kuratora.

4. WNIOSKI

Jak wcześniej wskazano, „klasyczne” kazirodztwo (dobrowolne z obu stron), kwalifikowane jedynie z art. 201 k.k., występuje stosunkowo rzadko w praktyce wymiaru sprawiedliwości. Wniosek ten, potwierdza wyrażony przez J. Leszczyńskiego pogląd, że kazirodztwo dotyczy najbardziej intymnej sfery życia człowieka i jako takie będzie reprezentowało dużą „ciemną liczbę”, a faktycznych rozmiarów tych czynów nie da się ustalić. Do wiadomości publicznej dochodzą najbardziej drastyczne przypadki (zgwałcenie, ciąża itp.), podczas gdy dobrowolne stosunki kazirodcze rzadko kiedy są ujawniane³⁷.

Psychosocjologiczna i kulturowa refleksja nad przemocą seksualną w rodzinie prowadzi do poszukiwania uwarunkowań tego zjawiska. Wśród nich należy wymienić „patologiczną strukturę” rodziny. W tym kontekście pojawia się pytanie, czy kazirodztwo jest czynnikiem warunkującym tak zwaną dysfunkcyjność w rodzinie, czy może zjawiskiem przezeń uwarunkowanym. Postawiłam tezę, że kazirodztwo jest zjawiskiem uwarunkowanym już istniejącą dysfunkcyjnością rodziny, a nie jej przyczyną. Tezę tę potwierdzają przeprowadzone badania. Na podstawie analizy akt badanych spraw, w których skierowano do sądu akt oskarżenia, można stwierdzić, że niemal połowa przypadków rodzin (46,15%), w których doszło do czynów kazirodczych, nie funkcjonowała prawidłowo. Na dysfunkcyjność rodziny składało się wiele czynników, które bardzo często występowały łącznie. Należą do nich: zła sytuacja socjalna i rodzinna, powodująca pozostawanie rodziny pod opieką pomocy społecznej; niewydolność wychowawcza i alkoholizm; upośledzenie umysłowe osób wchodzących w związki kazirodcze; konflikty między rodzicami/konkubentami (często po rozwodzie, rozstaniu). W rodzinach takich często dochodziło również do znęcania się (psychicznego, fizycznego)³⁸. Na podstawie wskazanych czynników można wnioskować, że występujące w badanych sprawach przypadki kazirodztwa endemicznego zarówno wiązały się z patologią rodzinną (zaburzone relacje rodzinne wystąpiły w 21 sprawach), jak i były uwarunkowane psychopatologicznie (uzależnienie od alkoholu, upośledzenie umysłowe czy niedojrzała osobowość sprawcy). Zaburzenia psychopatologiczne zostały stwierdzone na podstawie wydanych opinii wobec 42 oskarżonych (były to: upośledzenie umysłowe, zaburzenia preferencji seksualnych, nieprawidłowa osobowość, uzależnienie od alkoholu). Czynniki takie wystąpiły zatem u 40% oskarżonych. Łącznie sporządzono 67 opinii, w których wypowiedzieli się specjaliści z zakresu seksuologii. W przypadkach, w których nie stwierdzono pedofilii

---

³⁷ J. Leszczyński, *O projektach reformy przepisów dotyczących przestępstw seksualnych*, „Państwo i Prawo” 1992, z. 2, s. 84. Na „ciemną liczbę” przestępstwa kazirodztwa wskazał też L. Lernell, twierdząc, że „liczba spraw sądowych o kazirodztwo jest znikoma, prawie żadna” oraz że „intymne stosunki zamykające się szczególnie w gronie rodzinnym rzadko wychodzą na światło dzienne”. Zob. L. Lernell, *Liberalizm i rygorizm seksualny. Zagadnienia współczesne*, w: K. Imieliński (red.), *Seksuologia kulturowa*, Warszawa 1980, s. 314. Również K. Grott i M. Szostak piszą o „ciemnej liczbie” przestępstwa kazirodztwa. Szerzej zob. na ten temat: K. Grott, M. Szostak, *Incest. Criminological Studies*, Poznań 2013, s. 147 i n.

³⁸ Do podobnych wniosków doszła B. Ślusarczyk (*Z problematyki kazirodztwa...*, op. cit., s. 138–139) w wyniku przeprowadzonej analizy prawomocnie zakończonych postępowań sądowych w latach 1970–1975.

czy innych zaburzeń preferencji seksualnych, wskazywano, że był to czyn kwalifikowany do grupy kontaktów zastępczych³⁹. W sprawach, w których wydano postanowienie o odmowie wszczęcia postępowania, nie było możliwości ustalenia, w jaki sposób funkcjonowały rodziny, w których dochodziło do zachowań wskazywanych w zawiadomieniach, gdyż w większości przypadków akta ograniczały się do postanowienia o odmowie wszczęcia postępowania. Możliwość taka istniała natomiast w sprawach, w których postępowanie karne zostało umorzone. Analiza tych przypadków pozwoliła na stwierdzenie, że w więcej niż połowie spraw (107, czyli 51,19% wszystkich spraw) odnotowano dysfunkcyjność rodzin. Pomimo tego że zakończyły się one umorzeniami, „patologiczne relacje rodzinne” stanowią ich tło i potwierdzają postawioną tezę. Warto podkreślić, że już pierwsze badania empiryczne nad zjawiskiem kazirodztwa w Polsce również to potwierdziły. Jak wskazała ich autorka – A. Pilinow: „W świetle zebranych danych bezsporny pozostaje fakt społecznej szkodliwości wynikającej z łamania zakazu kazirodztwa w rodzinie. Niemniej wydaje się, że na łamanie tego zakazu składają się ogólne warunki życia i funkcjonowania rodziny. Toteż występowanie stosunków kazirodzących w badanej zbiorowości uznać można za zjawisko wtórne”⁴⁰. Biorąc powyższe pod uwagę, można stwierdzić, że z ogólnej liczby 300 spraw (umorzeń i tych skierowanych do sądu) w 149 wystąpiła wskazana dysfunkcyjność rodziny, co stanowi niemal połowę ogółu spraw, w których wydano wskazane decyzje procesowe (dokładnie 49,67%).

BIBLIOGRAFIA:

- Albrecht H.-J., *Inzest und Strafrecht. Ein rechtsvergleichendes und empirisches Gutachten*, www.ethikrat.org/fileadmin/PDF-Dateien/Veranstaltungen/Albrecht.pdf (dostęp: 20.01.2020).
- Banasik K., *Karalność kazirodztwa jako naruszenie wolności seksualnej*, w: Z. Dymińska (red.), *Konteksty prawa i praw człowieka*, Kraków 2012.

---

³⁹ Jedynie na marginesie warto wskazać na obraz sprawcy przemocy seksualnej przedstawiony przez J. Bradshawa, który kazirodztwo uznaje za jedną z form przemocy. Autor ten pisze, że: „Sprawców kazirodztwa podniecają seksualnie dzieci i rzekomo nie widzą oni nic złego w zaspokajaniu się kosztem dzieci. Nie jest to prawdą w każdym przypadku, ale bardzo często sprawcy przemocy postrzegają dzieci jako nieposiadające żadnych praw. Większość prześladowców sama była ofiarami przemocy. Połowa z nich była wykorzystywana seksualnie, a druga połowa była krzywdzona w jakiś inny sposób. Większość tych innych nadużyć wiązała się z przemocą fizyczną. Prawie wszyscy sprawcy nadużyć seksualnych są osobami uzależnionymi od seksu, chociaż nie wszyscy ludzie uzależnieni od seksu są pedofilami. Większość z nich jest niedojrzała emocjonalnie i czuje się niedostosowana do świata dorosłych. Zwracają się do dzieci, żeby uzyskać szacunek, uczucie i zaspokojenie potrzeb seksualnych. Sprawcy przemocy są często alkoholikami lub narkomanami. Mają słabą kontrolę impulsów – szczególnie w zakresie zachowań związanych z seksem. Większość miała słaby związek z rodzicem tej samej płci i ma bardzo chwiejne wyobrażenie na temat tego, jak być mężczyzną czy kobietą”. Zob. J. Bradshaw, *Zrozumieć rodzinę*, przeł. H. Szczepańska, Warszawa 1994, s. 155–156.

⁴⁰ A. Pilinow, *Kazirodztwo...*, op. cit., s. 68.

- Baranowski J., *Ratio legis prawnokarnego zakazu kazirodztwa*, „Przegląd Prawa Karnego” 1990, nr 3.
- Bennett R.L., Motulsky A.G., Bittles A.H., Hudgins L., Uhrich S., Doyle Lochner D., Silvey K., Scott C.R., Cheng E., McGillivray B., Steiner R.D., Olson D., *Genetic Counseling and Screening of Consanguineous Couples and Their Offspring: Recommendations of the National Society of Genetic Counselors*, „Journal of Genetic Counselling” 2002, vol. 11 (2).
- Bielski M., w: W. Wróbel, A. Zoll (red.), *Kodeks karny. Część szczególna, vol. 2: Komentarz do art. 117–211a*, Warszawa 2017.
- Bielski M., *Wykładnia znamion „obcowanie płciowe” i „inna czynność seksualna” w doktrynie i orzecznictwie sądowym*, „Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych” 2008, no. 1.
- Bojarski M., w: M. Bojarski (red.), *Prawo karne materialne. Część ogólna i szczególna*, Warszawa 2012.
- Bradshaw J., *Zrozumieć rodzinę*, przeł. H. Szczepańska, Warszawa 1994.
- Budyn-Kulik M., *Inna czynność seksualna. Analiza dogmatyczna i praktyka ścigania*, „Prawo w Działaniu” 2008, nr 5.
- Daniluk P., Nowak C., *Kazirodztwo jako problem karnoprawny (dwugłos)*, „Archiwum Kryminologii” 2007–2008, t. 29–30.
- Filar M., w: I. Andrejew, L. Kubicki, J. Waszczyński (red.), *System Prawa Karnego, t. 4, cz. 2: O przestępstwach w szczególności*, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk–Łódź 1989.
- Filar M., *Przestępstwa seksualne w nowym kodeksie karnym*, „Nowa Kodyfikacja Karny. Kodeks Karny. Krótkie Komentarze” 1997, t. 2.
- Gardocki L., *Prawo karne*, Warszawa 2017.
- Godlewski J., *Kilka uwag na temat szczególnych cech kazirodztwa i transseksualizmu*, „Psychiatria Polska” 1976, nr 5.
- Góral R., *Kodeks karny. Praktyczny komentarz z orzecznictwem*, Warszawa 2005.
- Górniok O., w: O. Górniok, S. Hoc, M. Kalitowski, S.M. Przyjemski, Z. Sienkiewicz, J. Szumski, L. Tyszkiewicz, A. Wąsek, *Kodeks karny. Komentarz, t. 2: Art. 117–363*, Gdańsk 2005.
- Gromska J., Masłowski J., Smoktunowicz I., *Badanie przyczyn kazirodztwa na podstawie analizy opinii sądowych*, „Psychiatria w Praktyce Ogólnolekarskiej” 2002, nr 4.
- Grott K., Szostak M., *Incest. Criminological Studies*, Poznań 2013.
- Hypś S., w: A. Grześkowiak, K. Wiak (red.), *Kodeks karny. Komentarz*, Warszawa 2018.
- Ignatowicz J., Nazar M., *Prawo rodzinne*, Warszawa 2016.
- Joachimiak A., *Genetyka*, Kraków 1998.
- Kłaczyńska N., w: J. Giezek (red.), *Kodeks karny. Część szczególna. Komentarz*, Warszawa 2014.
- Kliemann K., *Beischlafzwischen Verwandten. Eineinterdisziplinäre Betrachtung*, Halle-Wittenberg 2014.
- Konarska-Wrzosek V., *Przedmiot ochrony przy typie przestępstwa kazirodztwa*, w: *Aktualne problemy prawa karnego. Księga pamiątkowa z okazji Jubileuszu 70. urodzin Profesora Andrzeja J. Szwarca*, Ł. Pohl (red.), Poznań 2009.
- Konarska-Wrzosek V., w: V. Konarska-Wrzosek (red.), *Kodeks karny. Komentarz*, Warszawa 2018.
- Kubik A., *Specyficzne zaburzenia życia seksualnego*, Warszawa 2011.
- Lernell L., *Liberalizm i rygorizm seksualny. Zagadnienia współczesne*, w: K. Imieliński (red.), *Seksuologia kulturowa*, Warszawa 1980.
- Leszczyński L., *O projektach reformy przepisów dotyczących przestępstw seksualnych*, „Państwo i Prawo” 1992, t. 2.

- Makarewicz J., *Kodeks karny z komentarzem*, Lwów 1932.
- Makowski W. (red.), *Encyklopedia podręczna prawa karnego (prawo karne materialne i formalne, karne skarbowe i administracyjne; socjologia i psychologia kryminalna; medycyna i psychiatria sądowa; kryminalistyka i więziennictwo)*, t. 2: *Egipt – międzynarodowe prawo karne*, Warszawa 1934–1936.
- Marek A., *Kodeks karny. Komentarz*, Warszawa 2010.
- Mozgawa M., w: M. Mozgawa (red.), *Kodeks karny. Komentarz*, Warszawa 2021.
- Nazar K., *Kazirodztwo. Studium prawnokarne i kryminologiczne*, Lublin 2019.
- Papierkowski Z., *Prawo karne (część szczególna)*, Lublin 1947.
- Peiper L., *Komentarz do kodeksu karnego, prawa o wykroczeniach, przepisów wprowadzających obie te ustawy*, Kraków 1936.
- Pilinow A., *Kazirodztwo – geneza zakazu i skutki*, „Problemy Rodziny” 1969, nr 3.
- Pilinow A., *Teoretyczne i empiryczne wersje kazirodztwa*, „Kultura i Społeczeństwo” 1968, nr 3.
- Płatek M., *Kodeksowe ujęcie kazirodztwa – pozorny zakaz i pozorna ochrona*, w: M. Mozgawa (red.), *Kazirodztwo*, Warszawa 2016.
- Rodzinkiewicz M., w: A. Zoll (red.), *Kodeks karny. Część szczególna. Komentarz do art. 117–277*, Kraków 2006.
- Simson G., Geerds F., *Straftaten gegen die Person und Sittlichkeitsdelikte in rechtsvergleichender Sicht*, München 1969.
- Skupiński J., *Problematyka kodyfikacji przestępstw „nierządu”*, „Palestra” 1960, nr 10.
- Smyczyński T., *Prawo rodzinne i opiekuńcze*, Warszawa 2016.
- Surkont M., *Prawo karne. Podręcznik dla studentów administracji*, Sopot 1998.
- Szczekala A., *Przeszkody małżeńskie pokrewieństwa i przysposobienia oraz ustalenie stanu cywilnego a zakaz kazirodztwa*, w: M. Mozgawa (red.), *Kazirodztwo*, Warszawa 2016.
- Szibor R., *Inzestund Konsanguinität – Eine Übersicht soziologischen, klinisch-genetischen und rechtsmedizinischen Aspekten*, „Rechtsmedizin” 2004, Bd. 14.
- Ślusarczyk B., *Z problematyki kazirodztwa (charakterystyka rodzin, w których ujawniono fakty współżycia kazirodczego)*, „Studia Kryminologiczne, Kryminalistyczne i Penitencjarne” 1977, t. 6.
- Tomkiewicz M., *Kazirodztwo a prawnokarna ochrona rodziny w Polsce*, „Profilaktyka Społeczna i Resocjalizacja” 2013, nr 21.
- Warylewski J., w: R.A. Stefański (red.) *Kodeks karny. Komentarz*, Warszawa 2018.
- Wąsek A., *W kwestii tzw. odmoralizowania prawa karnego*, „Studia Filozoficzne” 1985, nr 2–3.
- Winter P.C., Hickey G.I., Fletcher H.L., *Genetyka*, przeł. J. Augustyniak, Warszawa 2000.
- Wojciechowska J., w: B. Kunicka-Michalska, J. Wojciechowska (red.), *Przestępstwa przeciwko wolności, wolności sumienia i wyznania, wolności seksualnej i obyczajności oraz czci i nietykalności cielesnej. Rozdziały XXIII, XXIV, XXV i XXVII Kodeksu karnego. Komentarz*, Warszawa 2001.
- Zoll A., *Ochrona prywatności w prawie karnym*, „Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych” 2000, t. 1.

KAZIRODZTWO. ASPEKTY PRAWNOKARNE I KRYMINOLOGICZNE

Streszczenie

W artykule omówiono ustawowe znamiona przestępstwa kazirodztwa w polskim Kodeksie karnym z 1997 r. (art. 201) oraz wyniki przeprowadzonych badań empirycznych. W doktrynie występują wątpliwości dotyczące racjonalizacji zakazu kazirodztwa oraz określenia

przedmiotu ochrony tego przestępstwa. Analizie poddano również zachowanie stanowiące czynność sprawczą oraz stronę podmiotową przestępstwa kazirodztwa. Materiał badawczy stanowiły akta spraw z art. 201 k.k., zarejestrowanych we wszystkich jednostkach prokuratury w Polsce w latach 2013–2014 (389 spraw). Badania miały na celu przede wszystkim przedstawienie obrazu kryminologicznego przestępstwa kazirodztwa i jego skali na tle ogólnej liczby przestępstw w Polsce oraz polityki karania. Kolejnym celem badań była charakterystyka rodzin, w których dochodziło do czynów kazirodczych, a tym samym odpowiedź na zasadnicze w tym kontekście pytania: czy kazirodztwo jest czynnikiem determinującym tak zwaną patologię rodziny, czy może jest zjawiskiem przez nią uwarunkowanym oraz czy występuje spontanicznie, czy też jest związane z przemocą seksualną w rodzinie. Wyniki badań wskazują, że tak zwane kazirodztwo klasyczne (obustronnie dobrowolne), kwalifikowane jedynie z art. 201 k.k., jest stosunkowo rzadko spotykane w praktyce orzeczniczej. Większość przypadków kazirodczych stosunków płciowych łączyła się z typem przestępstwa wykorzystania seksualnego osoby małoletniej lub zgwałcenia. Wyniki te zdają się potwierdzać tezę, że kazirodztwo rzadko jest jedynym popełnianym przestępstwem, ale najczęściej jest związane z przemocą seksualną w rodzinie. Potwierdzają również tezę, że kazirodztwo jest zjawiskiem uwarunkowanym istniejącą już dysfunkcjonalnością rodziny, a nie jej przyczyną.

Słowa kluczowe: kazirodztwo, przestępstwo, badania empiryczne, obcowanie płciowe, członkowie rodziny

INCEST. PENAL-LAW AND CRIMINOLOGICAL ASPECTS

Summary

The article discusses the statutory features of the offence of incest in the Polish Penal Code from 1997 (Article 201) and the results of empirical research carried out. Doubts were raised in doctrine about the rationalization of the prohibition of incest and the definition of the object of protection of this crime. The conduct that constitutes the *actus reus* as well as the subject and the subjective side of the offence of incest were also analysed. The research material was the files of cases under Article 201 Penal Code registered in all public prosecutor's offices in Poland in 2013–2014 (389 cases). Research was intended to be primarily to identify the criminological picture of the offence of incest and its scale compared to total crime figures in Poland and the policy of punishing. The next aim of the research was to characterise the families, in which incestuous acts took place, and thus to answer the key questions in this context: whether incest is a factor determining the so-called family pathology or maybe it is a phenomenon conditioned by it and whether it occurs spontaneously or is connected with sexual violence in the family. The results of the research show that the so-called "regular incest" (voluntary on both sides), qualified only under Article 201 Polish Penal Code, is relatively rare in the practice of the judiciary. Most cases of incestuous sexual relations were combined with the crime type of sexual abuse of a minor or rape. These results seem to confirm the thesis that incest is rarely the only committed offence, but is most often related to domestic sexual violence. They also support the thesis that incest is a phenomenon conditioned by already existing family dysfunctionality, not its cause.

Keywords: incest, offence, empirical research, sexual intercourse, family members

Cytu jako: Nazar K., *Kazirodztwo. Aspekty prawnokarne i kryminologiczne*, „Ius Novum” 2022 (16) nr 2, s. 21–38. DOI: 10.26399/iusnovum.v16.2.2022.11/k.nazar

Cite as: Nazar K. (2022) ‘Incest. Penal-law and criminological aspects’, *Ius Novum* (Vol. 16) 2, 21–38. DOI: 10.26399/iusnovum.v16.2.2022.11/k.nazar